

Bedekovits Tamás

A WebOPAC felületének és szolgáltatásainak fejlesztése

Rendszeradminisztrátori tapasztalatok a bajai Eötvös József Főiskola Könyvtárából

Az információtechnológia fejlődése újabb és újabb feladatok elé állítja a könyvtárakat. Az integrált könyvtári rendszerek mára jóval túlmutatnak a könyvtárgépesítésen, a weblapoknak a pusztán tájékoztató funkció túl magukba kell foglalniuk a legújabb webkettes alkalmazásokat, és végül, de nem utolsósorban a WebOPAC-oknak is többet kell nyújtaniuk a katalógusfunkciónál. A WebOPAC azért is kiemelkedően fontos, mivel a könyvtárak honlapjait talán a katalógus elérése miatt keresik fel a legtöbben. A következőkben arról lesz szó, hogy milyen fejlesztéseket tudtunk véghezvinni online katalógusunkban az elmúlt egy évben Aleph környezetben, az Ex-Lh Kft. segítségével.

Az Ex Libris Ltd. sok éve élen jár a könyvtári szoftverek fejlesztésében. Két világsikerű integrált rendszerrel (Aleph és Voyager), digitális tartalmak kezelését segítő termékekkel (SFX, MetaLib, Verde, DigiTool, Rosetta) és egy átfogó, minden könyvtári forrást menedzselő megoldással (Primo) méltán vívta ki piacvezető szerepét. Sikereit mi sem mutatja jobban, mint hogy a világ tíz legnagyobb egyeteme közül tíz Ex Libris szoftvereket használ, Európa ötven legismertebb egyeteméből pedig harminckettő. A világ nemzeti könyvtárai közül harminchárom választott Ex Libris által fejlesztett integrált könyvtári rendszert. Nyolc Ex Libris képviselőt találhatók világszerte, Magyarországon az Ex-Lh Kft.¹ képviseli a szoftveróriást. Hazánkban is számos jelentős könyvtár választotta az Aleph rendszert, köztük szinte a kezdetektől a Budapesti Műszaki Egyetem (BME) és a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára, majd az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár (OMIKK), az Országos Mezőgazdasági Könyvtár, újabban pedig az Országgyűlési Könyvtár is. Legutóbb, 2011 februárjában az ELTE Egyetemi Könyvtárában vezették be az Aleph-et.

Az Ex-Lh Kft., az Aleph és a kapcsolódó alkalmazások hazai szupportvállalata és szervizközpontja követi azokat az elveket és értékeket, amelyek sikerre vitték az Ex Libris szoftvereket. Rendszerkönyvtárosként tapasztaltam, hogy valamennyi igényünket rövid időn belül ki tudják elégíteni. A stabilitás, a folyamatos innováció és a jó kommunikáció hatékony munkát tesz lehetővé. (A cég

Pivotal ügyfélkapcsolati rendszerrel tartja a kapcsolatot a partnerekkel.) Az elmúlt években megoldást találtunk karakterkódolási problémákra, utólag definiált gyűjteményi kódok beemelésére báziskódok alapján, hibásan felvitt vonalkódok egységes javítására, és még számtalan problémát említhetnénk. Más partnerintézményekkel végzett sikeres együttműködésükre példa az Akadémiai Könyvtár arab kéziratgyűjteményének angol nyelvű, digitális objektumokkal ellátott, hibrid leírású (arab-latin) rekordállománya, amely nemzetközi elismerésben részesült.

Az Aleph kiemelkedő tulajdonsága tehát, hogy rugalmas, könnyen alakítható és formálható. Ez éppúgy igaz az egyes modulok felhasználói felületére, mint a WebOPAC-ra. A kölcsönzői modul bevezetésekor tapasztalhattuk, hogy az egyes modulok formálása közben elengedhetetlen, hogy a WebOPAC-ban való megjelenítést is ellenőrizzük, hiszen minden mindennel összefügg. Ugyanez igaz a katalogizálási modulra is, ahol a dokumentumtípust jelző ikonok, illetve az „Új beszerzések” listája a korábbi katalogizálási gyakorlat minimális változtatására és a katalogizálási szabályzat módosítására kényszerített bennünket.

A rendszerkönyvtárosi felület könnyen kezelhető és tág teret nyújt a környezethez való alakításnak, így számos beállítás helyben is elvégezhető. A kölcsönzési paraméterek, a nyitva tartási napok megadása és a jogosultságok kezelése a Tabaleph-nek nevezett átlátható táblázatok és

listák segítségével állítható be, és ez csak néhány példa a számtalan lehetőség közül. A WebOPAC kereső funkciójának használatát befolyásoló tényezők közül az authority indexek javítása folyik, jelenleg a szerzői index korrekciója történt meg teljes körűen.

Az online katalógus felülete és működése – ahogy az Aleph összes modulja – az egyes könyvtárak igényeinek megfelelően alakítható, formálható. Egy könyvtárnak vannak előzetes elképzelései arról, mit vár el online katalógusától, ám sok probléma és a rendszerrel szemben támasztott követelmény csak az éles használat során kerül felszínre. A könyvtárak saját ötleteiken kívül más könyvtárak katalógusaiból is elleshetnek újításokat, amelyeket beépíthetnek saját rendszerükbe. Az ilyen irányú tájékozódást segíti például az ExLibris EICommmons² oldala, ahol az Aleph felhasználók kicserélhetik tapasztalataikat, feltölthetik saját fejlesztéseiket. Az EICommmons berkeiben természetesen az Aleph mellett más ExLibris termékekkel is megismerkedhetünk.

Térjünk át azokra a lokális fejlesztéseinkre, amelyek végeredménye elsősorban a WebOPAC-ban látható, de a napi munka során érinti valamennyi modul működését, mivel a helyes megjelenítéshez szükség volt és van új mezők definiálására és kitöltésére, valamint eddig nem használt űrlapok használatára.

Címmező link

Alapbeállításként a WebOPAC táblázatos nézetéből a rekord teljes nézetét csak a lista bal oldalán lévő sorszámmra kattintva érhetjük el. Az Utrechti Egyetem saját fejlesztése, hogy linkként jeleníti meg a címeket a listában, megkönnyítve ezzel a felhasználók navigálását a rekordok között. Ezt a szolgáltatást az Ex-Lh Kft. munkatársai állították be számunkra (1. ábra).

Ikonok

A dokumentumtípusok szerinti ikonok megjelenítése szintén a táblázatos nézet felületét teszi átláthatóbbá. A megfelelő ikont az FMT mező tartalma alapján jeleníti meg a WebOPAC. Az FMT mező egy Aleph-specifikus mező, amelyben a rekord formátumának kódját rögzítjük. Ha manuálisan készítünk új rekordot, a megfelelő beviteli űrlap kiválasztásával az FMT mező a megfelelő FMT

kódot tartalmazza. Ha letöltés-duplikálással katalogizálunk egy dokumentumot, akkor a *Szerkesztés/Rekord formátumának cseréje* lehetőséget kell kiválasztanunk a katalogizálási modul felső menüsorában a helyes FMT kód beállításához.

#	Szerző	Cím
1	Bényei Miklós 1943-	Könyvtári tájékoztatás II.
2	Mádemé Kiss Márta	Könyvtári tájékoztatás IV.

#	Szerző	Cím
1	Bényei Miklós 1943-	Könyvtári tájékoztatás II.
2	Mádemé Kiss Márta	Könyvtári tájékoztatás IV.

1. ábra Táblázatos megjelenítés a címmező link beállítása előtt (fent) és után (lent)

Az általánosan használt formátumkódok mellett egyéni igényeinknek megfelelően is használhatunk ikonokat.

Amikor az ikonok használata mellett döntöttünk, első lépésben összeállítottuk a használni kívánt ikonok listáját, egyeztetünk, hogy melyik katalogizálási beviteli űrlaphoz milyen ikont kívánunk hozzárendelni (2. ábra).

Beviteli űrlap neve	Hozzárendelt ikon képe
CD hanglemez	
CD-ROM	
DVD	
Hangkazetta	
Videokazetta	
Analitikus cikk	
Analitikus könyv	
Folyóirat	
Könyv	
Kotta	
Szakdolgozat	
Térkép	
Európai Dokumentációs Központ	

2. ábra A WebOPAC-ban használt ikonok

Az *Európai Dokumentációs Központ* elnevezésű beviteli űrlap nem tekinthető dokumentumtípusnak, ám mivel a különgyűjteményre jellemző speciális mezők miatt külön beviteli űrlapot definiáltunk ezeknek az anyagoknak, a leggyakrabban használt dokumentumtípus, azaz a könyv ikonját rendeltük hozzá. Ha CD-t, folyóiratot katalogizálunk a gyűjteményen belül, akkor vagy rekordformátum-cserét hajtunk végre, vagy az adott dokumentumtípusnak megfelelő beviteli űrlapot választjuk ki, és a hiányzó mezőket beemeljük.

Gyarapodási jegyzék

Legújabb beszerzéseink listáját évekig a könyvtár weblapján tettük közzé. A katalogizálás során, a beviteli űrlapon kitöltött gyarapodási jegyzék (a továbbiakban: GYJ) mező alapján leválogatást készítettünk. Ez a mező a katalogizálás évének utolsó számjegyét és a hónap számát tartalmazta. Az így legyűjtött rekordok egy HTML oldalon kerültek közzétételre. A dokumentumok mellé feltöltöttük a borítókat tartalmazó képeket is. A régi eljárásnak megvoltak a maga hátrányai. A legyűjtést kéthavonta végeztük el, így az új könyvek között másfél-két hónapja katalogizált dokumentumok is szerepeltek. Hátrány volt az is, hogy a legyűjtés után az átszerkesztés és a honlapra történő feltöltés meglehetősen sok időt emésztett fel.

A lehetőség, amely szerint a WebOPAC felületén elérhetővé tehető a gyarapodási jegyzék, csak minimális változtatásokat kívánt tőlünk. Mindössze annyi volt a teendők, hogy a beviteli űrlapon, a GYJ mezőben minden új beszerzésű dokumentum katalogizálásakor a napi dátumot kellett beírunk (pl.: 20110104), ellentétben a régi rendszerrel, amikor év/hónap adatokkal (pl.: 10/01) adtuk meg a dokumentumok katalogizálásának időpontját. Az újítás után a WebOPAC címlapján megjelent egy „Új beszerzéseink” nevű opció. Amikor egy olvasó rákattint erre a lehetőségre, a háttérben lefut egy keresés. A végeredményben azok a rekordok jelennek meg, amelyek GYJ mezőjében a futtatás napjánál két hónappal nem régebbi dátum szerepel.

Az ilyen típusú gyarapodási jegyzéknek köszönhetünk további két újítást. Mivel a régi gyarapodási jegyzékben a dokumentumborítók fényképének figyelemfelkeltő hatása volt, néhány kolléga először ellenezte, hogy kizárólag a WebOPAC-ban legyen látható a lista. A probléma kiküszöbölésére

történt meg adatbázisunk és a GoogleBooks összekapcsolása, illetve elkezdődött a digitális objektumok használata.

A GoogleBooks

A „Google-könyvek” szolgáltatás egyre nagyobb népszerűségnek örvend. Azon felül, hogy számos olyan információt olvashatunk el egy műről, amelyet a könyvtári katalógusokban nem, többnyire borítóképet is láthatunk. Elsősorban az utóbbi lehetőség miatt döntöttünk a GoogleBooks és katalógusunk összekapcsolása mellett, ám a döntés helyességét az is igazolta, hogy számos pozitív visszajelzést kaptunk olvasóinktól ezzel kapcsolatban.

A katalógusban minden olyan rekord mellett, amelyet az ISBN szám alapján a GoogleBooks be tud azonosítani, megjelenik egy link *Információ a GoogleBooks-on* felirattal. Ha a dokumentum borítóterve is elérhető, a kép már a táblázatos nézetben is látható. A felhasználó a hivatkozásra kattintva máris a GoogleBooks felületén találja magát, ahol valamennyi, a dokumentumról összegyűjtött információt láthatja. A fentiekben leírtakat a 3. ábrán szereplő táblázatos találati listában láthatjuk.

Digitális objektum

Egy dokumentum borítóképét nem csak a GoogleBooks segítségével lehet láthatóvá tenni. Az Aleph500 18-as verziójától kezdve lehetőség van digitális objektum csatolására az ADAM modul (ALEPH Digital Asset Management) segítségével. Ez gyakorlatilag bármilyen típusú fájl lehet, de könyvtárunkban egyelőre csak JPEG kiterjesztésű, könyvborítókat tartalmazó képeket töltöttünk fel.

Digitális objektum létrehozására a katalogizálási modulban, a példányok fül *Objektumok listája* elnevezésű űrlapon van lehetőség (4. ábra).

A rekord és a példányrekordok elkészítése után rendelhetünk hozzá digitális objektumot egy rekordhoz. Az űrlap megnyitásával először az objektum címét, az alkönyvtárat és a használat típusát kell megadnunk. Ezt követően a *Tárolási directory*-nál a *\$aleph_dev/demo_objects/usm01/view/1* lehetőséget kell kiválasztanunk, és egy egyszerű tallózással be kell emelnünk a csatolni kívánt képet a *Fájl neve* mezőbe (5. ábra).

#	Szerző	Cím	Év	Helye	Rakt.jelz.	Online elérés	Többet	Dokumentumtípus
1	Carle Eric	Die kleine Raupe Nimmersatt	2009	Központi Könyvtár(1/ 0)	C 12		Információ a GoogleBooks-on	
2		10 kleine Negerlein [Hgf.]	2008	Médiatár(1/ 0)	Z 28			
3	Carle Eric	Die kleine Raupe Nimmersatt	2007	Médiatár(1/ 0)	784 C 12			
4	Poeplau, Wolfgang	Die kleine Quelle	1996	Központi Könyvtár(1/ 0)	P 74		Információ a GoogleBooks-on	
5	Carle, Eric	Die kleine Spinne spinnt und schweigt	1995	Központi Könyvtár(2/ 0)	C 12		Információ a GoogleBooks-on	
6	Carle, Eric	Die kleine Maus sucht einen Freund	1995	Központi Könyvtár(3/ 0)	C 12	 Információ a GoogleBooks-on		

3. ábra Találati lista táblázatos nézete a cím linkekkel, GoogleBooks információkkal és a dokumentumtípust jelző ikonokkal

Objektum lista

fájlnev/URL	cím	típus	méret	mutat OPACban
\$aleph_dev/demo_objects/usm01/view/1/szasz_00007453.jpg	Szasz	VIEW	25 KB	Y
\$aleph_dev/demo_objects/usm01/thumbnail/1/szasz_000007453_tn_000007456.jpg	Szasz	THUMBAIL	4 KB	

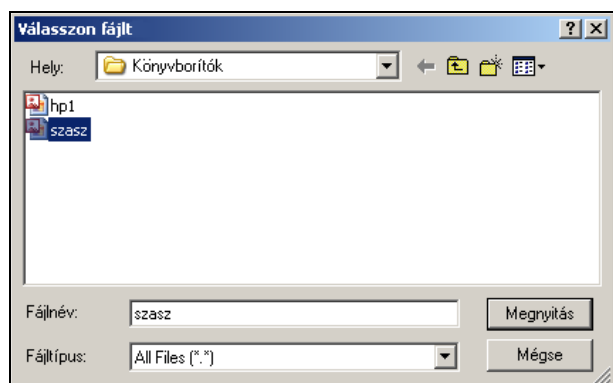
Új
Duplikálás
Törölés
Thumbnail
Indexelés

1. Objektum adat | 2. Elhelyezés | 3. Technikai adat | 4. Copyright | 5. Elérési jogok | 6. Böngésző

Cím: Szasz
Kat. alkönyvtár: KK
Használat típusa: megtekintés
Elhelyezés:
Tárolási directory: \$aleph_dev/demo_objects/usm01/view/1
Fájl neve: szasz_000007453.jpg
URL:
Kiterjesztés: jpg
Fájl mérete (bytes): 26087

Módosít
és alapértelmezett
Mégsem

4. ábra Digitális objektum elkészítésének felülete

5. ábra Digitális objektum csatolása

A *Módosít* gombbal tudjuk menteni a digitális objektumot. Végül a fenti ablak mellett található *Thumbnail* gombra kattintva megjelenik egy THUMBNAIL típusú fájl, és ekkor válik láthatóvá a WebOPAC-ban a digitális objektum – esetünkben a dokumentum borítójának körömképe (6. ábra).

6. ábra Digitális objektum megjelenítése a WebOPAC-ban

Természetesen a fejlesztések nem állhatnak meg. Már most számtalan olyan újítás van, amelyet a közeljövőben be kívánunk vezetni. Ezek között szerepel a „Did you mean? – Így értette?” funkció³ is, amely a Google és a Yahoo keresők kedvelt szolgáltatása, és már több magyarországi könyvtár katalógusában látható. A szolgáltatás lényege,

hogy elgépett keresőszavak esetében a rendszer más keresési javaslatot ajánl fel a felhasználónak.

Az elmúlt egy évben kapott felhasználói visszajelzések igazolták, hogy érdemes foglalkozni a WebOPAC felületének felhasználóbaráttá tételével. Az olvasók mindig hálásan fogadják azokat az újításokat, amelyek gyorsabbá, hatékonyabbá és nem utolsósorban átláthatóbbá teszik az általuk végrehajtott kereséseket.

Jegyzetek

- ¹ Az Ex Lh Kft. honlapja: <http://ex-lh.hu>
- ² Az El Commons honlapja: <http://www.exlibrisgroup.org/display/ElCommons/Home>
- ³ L.: ASP Did you mean – The Search Engine Spell Check Component for Microsoft ASP. – <http://www.aspdidyoumean.com/>

Irodalom

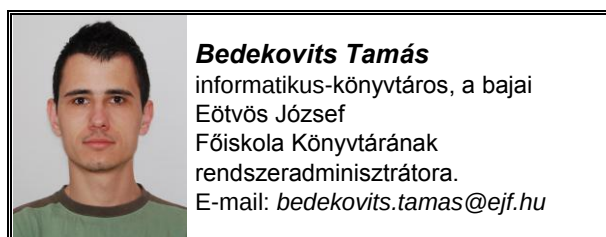
ESZENYINÉ BORBÉLY Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszörös döntéshozatal módszerével. = TMT, 50. köt. 3. sz. 2003. p. 100–117.

KRIPNER V.: ADAM-tól Verde-ig. Az Ex Libris Aleph-hez kapcsolódó újdonságai. = Agrárkönyvtári hírvilág, 13. köt. 2. sz. 2006. p. 6.

NASZÁDOS E.: Ügyfélkapcsolat-menedzsment könyvtári rendszerekben. = TMT, 54. évf. 7. sz. 2007. p. 311–315.

SINGH, Rachael: Automatizált könyvtári szolgáltatások. (Ref.: Jáki Éva). = TMT, 54. évf. 6. sz. 2007. p. 280–281.

Beérkezett: 2011. IV. 20-án.

*Nem elvont okoskodás.
Nem elefántcsonttoronyba zárt tudástartalom.
A felsőoktatásban felhalmozott tudás közös felületen való közreadása mindenkinek.
Tudományos ismeretek közérthető formában.
Önálló ismeretszerzést támogató interaktív felület.
Nyertes kombináció, ami Önöknek is beüthet!*

A Társadalmi Megújulás Operatív Program keretében a „Tudásdepo – Tudásvásár – A felsőoktatási tudásvagyon megosztása és az élethosszig tartó tanulás érdekében történő hasznosítása az együttműködő intézmények és könyvtáraik szolgáltatásainak fejlesztésével” című, TÁMOP-3.2.4-09/1/KMR-2010-0020 jelű pályázat

74 502 500 Ft támogatással indul.

A támogatást nyert együttműködő felsőoktatási intézmények – Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, Eötvös Loránd Tudományegyetem, Szent István Egyetem, Magyar Képzőművészeti Egyetem Könyvtára, Általános Vállalkozási Főiskola Könyvtára – a Budapesti Corvinus Egyetem vezetésével valósítják meg a felsőoktatási digitális tartalmak általánosan kereshetővé és hozzáférhetővé tételét, támogatva a tudományos kutatási eredmények közkinccsé válását.

A megvalósult projekt szolgáltatásai lehetőséget nyújtanak a középfokú oktatási intézményekben tanuló fiatalok számára is a választott felsőoktatási szakterület alapos megismerésére, s ezzel megalapozott karriertervezésre.

Az élethosszig tartó tanulás támogatására alternatív oktatási lehetőségeket és formát teremt a projekt az önálló ismeretszerzés kooperatív megoldását támogató, portálba épített keretrendszerrel. Ezzel új lakossági rétegek bevonását teszi lehetővé a felsőoktatási intézmények által létrehozott tudományos eredmények és információk felhasználói körébe, különös tekintettel a hátrányos helyzetűekre, a leszakadó térségek felnőtt népességére.

Ezen közösségi célok mellett a projekt támogatja az együttműködő intézmények könyvtárainak szolgáltatásfejlesztését, országos szolgáltatásokhoz és ellátó rendszerekhez való kapcsolódását, valamint munkatársaik szakmai továbbképzését.

A projekt megvalósulását a következő oldalon követheti:

<http://www.lib.uni-corvinus.hu/content/view/1001>

